

Naturbegraafplaats Landgoed Jachtslot De Mookerheide

Inrichtings- en beheerplan

Mei 2017

PRAEDIUM

samen buiten ondernemen

project	Naturbegraafplaats Landgoed Jachtslot De Mookerheide
onderwerp	Inrichtings- en beheerplan
opdrachtgever	Naturbegraven Nederland Koningsweg 2, 5211 BL 's-Hertogenbosch Postbus 797, 5201 AT 's-Hertogenbosch
samenwerkingspartner	Natuurmonumenten Noordereinde 60, 1243 ZS 's-Graveland
datum	Mei 2017
opsteller	Paul van Limpt (Praedium Coöperate UA)
contactgegevens	Praedium Coöperatie UA Huize Muyserick, Maurick 1, 5261 NA Vught

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
2.	Waarden en beleid	6
2.1.	Cultuurhistorische waarden Landgoed Jachtslot de Mookerheide	7
2.2.	Natuurnetwerk Nederland	8
2.3.	Beleid Natuurmonumenten	9
2.3.1.	Algemeen	9
2.3.2.	Visie bosbeheer	9
2.3.3.	Aanvullende punten kwaliteitstoets 2013	10
2.3.4.	Visie cultuurhistorie en recreatie	10
2.4.	Beleid Natuurbegraven Nederland	11
3.	Inrichting natuurbegraafplaats	13
3.1.	Concept natuurbegraafplaats	13
3.2.	Inrichtingsmaatregelen	13
3.2.1.	Ceremonieruimte/informatieruimte	13
3.2.2.	Werkschuur	13
3.2.3.	Omvorming parkeerplaats	16
3.2.4.	Halfverharde padenstructuur	16
3.2.5.	Omvorming lariks-opstand naar heischraal grasland	16
3.2.6.	Verwijderen Dominicus-complex	16
4.	Beheer natuurbegraafplaats	17
4.1.	Natuurbegraven	17
4.2.	Regulier beheer natuurbegraafplaats	17
4.3.	Natuurbeheer	18
4.3.1.	Bosomvorming	18
4.3.2.	Bosrandenbeheer	18
4.3.3.	Bescherming en beleefbaar maken van cultuurhistorische elementen	18
4.3.4.	Vrijzetten van bestaande lanen	18
4.3.5.	Overige natuurbeheermaatregelen	18
5.	Samenvatting	19
5.1.	Inrichting	19
5.2.	Beheer	19

Luchtfoto van Landgoed Jachtslot De Mookerheide en omgeving. Rood-omlijnd is het plangebied voor de natuurbegraafplaats.

1. Inleiding

Natuurbegraven Nederland en Natuurmonumenten zijn samen voornemens een natuurbegraafplaats te realiseren op Landgoed Jachtslot De Mookerheide. Landgoed Jachtslot De Mookerheide ligt in gemeente Mook en Middelaar, in het uiterste noorden van provincie Limburg. Het landgoed is voor een groot deel in eigendom van Natuurmonumenten.

Voorliggend inrichtings- en beheerplan beschrijft de toekomstige inrichting van het plangebied en het bestaande en toekomstige beheer van het deel van het landgoed (circa 50 hectare) dat als natuurbegraafplaats in gebruik zal worden genomen. Tevens worden de kaders van de overheid en Natuurmonumenten beschreven waarbinnen deze ontwikkeling past.

Leeswijzer

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op de bestaande waarden van het landgoed en het bestaande relevante beleid van de betrokken organisaties en overheden. Hoofdstuk drie behandelt de te nemen inrichtingsmaatregelen ten behoeve van natuurbegraven in het plangebied. In hoofdstuk vier wordt een beschrijving gegeven van het huidige en toekomstige beheer op de natuurbegraafplaats. Afsluitend wordt in hoofdstuk vijf samengevat wat de effecten van de inrichtings- en beheermaatregelen op het plangebied zijn.

Natuurgebied Mookerheide, Sint-Jansberg, Rivierduintjes, De Zevenbergen, Koningsven en Heumensoord van Natuurmonumenten. Rood-omlijnd is het plangebied voor de natuurbegraafplaats.

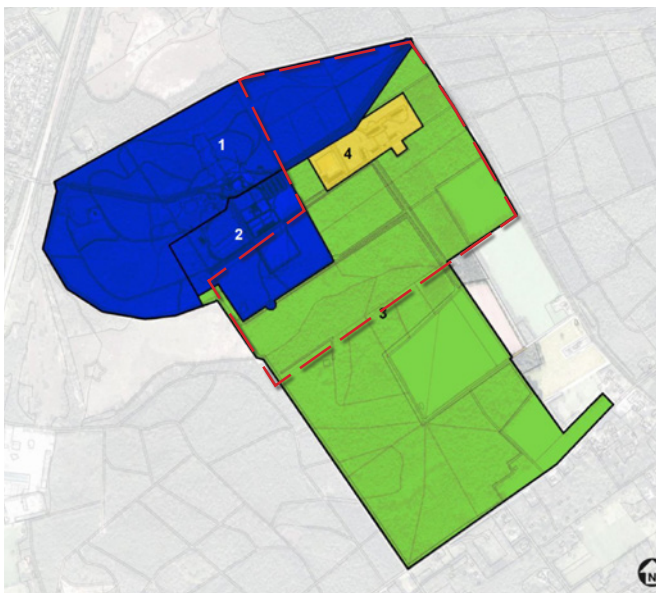
2. Waarden en beleid

Jachtslot De Mookerheide

In dit hoofdstuk worden de cultuurhistorische en ecologische waarden van Landgoed Jachtslot De Mookerheide aan de hand van de meest relevante beleidsstukken beschreven. Het landgoed is cultuurhistorisch gezien waardevol als Rijksmonument en ecologisch waardevol als onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Daarnaast wordt het als natuurgebied beheerd door Natuurmonumenten. De ontwikkeling van de natuurbegraafplaats is alleen mogelijk binnen de kaders van dit beleid. De belangrijkste kaders waarbinnen de ontwikkeling van de natuurbegraafplaats valt zijn:

- Erfgoedwet (2015), Rijksoverheid (Rijksmonumentale status)
- Provinciale Omgevingsverordening 2014, geactualiseerd 2015, provincie Limburg
- Provinciaal Natuurbeheerplan 2016, provincie Limburg
- Bosbeleid van Natuurmonumenten, 2006, Natuurmonumenten
- Natuurvisie Mookerheide, Sint-Jansberg, Rivierduintjes en De Zevenbergen 2001-2019 (inclusief oplegnotitie van 2013), Natuurmonumenten
- Kwaliteitstoets Mookerheide 2013, Natuurmonumenten

1. Parkaanleg rondom het jachtslot
2. Nutsgronden
3. Landgoedbos en agrarische gronden
4. Klooster Bethanie
- hoog
■ positief
■ indifferent
■ negatief

Cultuurhistorische waardering Landgoed Jachtslot De Mookerheide door SB4, waardering deelgebieden

Contouren van de Rijksmonumentale bescherming (groen) van Landgoed Jachtslot Mookerheide. In blauw de contouren van de natuurbegraafplaats

2.1. Cultuurhistorische waarden Landgoed Jachtslot De Mookerheide

Rijksmonumentale status

Jachtslot Mookerheide is in 2001 aangewezen als een beschermd Rijksmonument, zijnde een complex 'Historische Buitenplaats' (complexnummer 522658) 3, bestaande uit negen beschermenswaardige onderdelen: 1. Landhuis (nr. 522659), 2. Delen van de aanleg (nr. 522660), 3. Muren en trappartij, 4. Brug, 5. Wildkelder, 6. Kas, 7. Dieptetuin, 8. Fruitmuur, 9. Kas (nr. 515879). Zie de kaart hiernaast voor de contouren van de bescherming. De gebouwen gelegen op het Dominicus-complex (de 'Stijgbeugel' en andere gebouwen) vallen buiten de bescherming.

Volgens de redengevende beschrijving is de historische buitenplaats Jachtslot Mookerheide van 'cultuurhistorische en typologische waarde als bijzondere uitdrukking van een culturele en sociaal-economische ontwikkeling, als voorbeeld van een in het eerste kwart van de twintigste eeuw tot stand gekomen buitenplaats, met diverse hiervoor kenmerkende onderdelen. Het complex heeft architectuurhistorische waarde vanwege de gaaf bewaarde samenstellende onderdelen die een samenhangend en herkenbaar complex vormen. De complexonderdelen hebben esthetische en bouwtechnische kwaliteiten, zoals het belangwekkende in Art Nouveaustijl uitgevoerde landhuis en de bijzonder zeldzame kassen en fruitmuur. De ten delen bewaarde omringende aanleg met ondermeer een op het jachthuis georiënteerde doorzicht en oprijlanen vormen een belangrijk structuurbepalend onderdeel van het complex. De historische buitenplaats heeft ensemblewaarde in samenhang met het omringende landgoed de Mookerheide en speelt op het stuwwallengebied tussen Mook en Molenhoek een beeldbepalende rol. Het jachthuis met toren vormt hierbij een markerend element in het landschap.'

De herbestemming van (een deel van) de historische aanleg van het landgoed als natuurbegraafplaats is getoetst door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Zij concludeert dat de onderdelen van het landgoed met bijzondere waarden door de komst van de natuurbegraafplaats behouden blijven.

Landgoed Jachtslot De Mookerheide vanaf de spoorbrug aan de Heumensebaan, omstreeks 1930

De 'Stijgbeugel'

Betonnen poortpalen

Oude hakhoutstoof op grenswal

Tuinhistorische waardestelling landgoed

Landschapsarchitectenbureau SB4¹ heeft in 2016 het landgoed geanalyseerd en schrijft het hoge algemene historische, ensemble-, tuinhistorische en gebruikshistorische waarden toe. Onlosmakelijk en essentieel onderdeel in de cultuurhistorische waarde van het landgoed zijn de parkaanleg rondom het jachtslot, de nutsgronden, de in het plangebied van de toekomstige natuurbegraafplaats aanwezige grindwinningskuilen en de betonnen poortpalen. Andere, belangrijke onderdelen in de cultuurhistorische waarde van de tuin zijn het landgoedbos, de agrarische gronden, de eigendoms- en grenswallen en een voormalige schietbaan. Het Dominicus-complex (de 'Stijgbeugel' en andere gebouwen) maakt geen wezenlijk onderdeel uit van de cultuurhistorische waarde van het landgoed. Zie afbeeldingen op voorgaande bladzijde voor een overzicht.

2.2. Natuurnetwerk Nederland

Landgoed Jachtslot De Mookerheide maakt deel uit van het natuurgebied Mookerheide, Sint-Jansberg, Rivierduintjes, De Zevenbergen, Koningsven en Heumensoord (circa 800 hectare), wat in eigendom is van Natuurmonumenten. De belangrijkste beheertypen van dit natuurgebied zijn parkbos, dennen-, eiken- en beukenbossen en droge heide. De natuurwaarden van het natuurgebied hangen nauw samen met de afwisseling van open gebieden en bossen, en de hoogteverschillen horende bij de stuwwal.

De ecologische waarden van Landgoed Jachtslot De Mookerheide zijn planologisch beschermd door de ligging in het Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen EHS). De waarden en kenmerken van het NNN in de provincie Limburg zijn vastgelegd in de Provinciale Omgevingsverordening 2014 (POL, geactualiseerd in 2015) en het Provinciaal Natuurbeheerplan 2016, dat jaarlijks geactualiseerd wordt. Het plangebied van de natuurbegraafplaats ligt in de 'goudgroene natuurzone'. Dit zijn gebieden waar natuur en natuurontwikkeling het primaat hebben vanwege de voorkomende waardevolle flora en fauna, vaak van (inter-)nationale betekenis. Nieuwe ontwikkelingen of wijzigingen van bestaande activiteiten die de wezenlijke kenmerken en waarden van het gebied aantasten zijn niet toegestaan.

In het Natuurbeheerplan is deze 'goudgroene natuurzone' geconcretiseerd in diverse natuurbeheertypen. De natuur in het plangebied bestaat uit de volgende beheertypen:

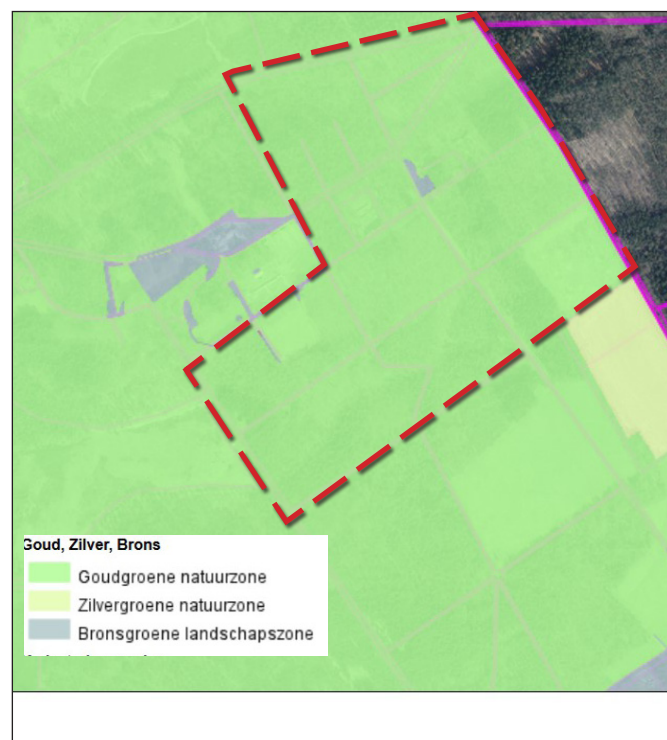
- N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos
- N16.01 Droog bos met productie (particulier eigendom)
- N12.02 Kruiden- en faunairij grasland
- L01.01 Poel en kleine historische wateren
- L01.13 Bomenrij of solitaire boom

Het overgrote deel van het plangebied bestaat uit N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos.

¹ SB4, 2016. Tuinhistorische waardestelling Landgoed Jachtslot Mookerheide te Mook.

Provinciale Natuurbeheerplankaart

Kaart NNN Provinciale Omgevingsverordening

2.3. Beleid Natuurmonumenten

2.3.1. Algemeen

Natuurmonumenten streeft naar een versterking van het NNN door de aankoop, inrichting en verbinding van de 'goudgroene' NNN-gronden. In 2006 heeft Natuurmonumenten de nota 'Bosbeleid van Natuurmonumenten' vastgesteld. Naast het Provinciaal Natuurbeheerplan is deze nota het beleidskader voor het te voeren bosbeheer binnen het plangebied. In 2001 is voor het natuurgebied Mookerheide, Sint-Jansberg, Rivierduintjes, De Zevenbergen, Koningsven en Heumensoord een natuurvisie opgesteld. In 2007 en 2013 zijn kwaliteitstoetsen uitgevoerd. Op een aantal negatieve ontwikkelingen na (met name gerelateerd aan externe problemen als verdroging, vermessing en versnippering) is hierin geconcludeerd dat het natuurgebied als geheel zich op een goede manier ontwikkeld heeft ten aanzien van de biodiversiteit en andere natuurwaarden. De natuurvisie is naar aanleiding hiervan aangevuld met een oplegnotitie en geldt nu voor de periode 2001-2019.

In 2020 wordt de natuurvisie van Natuurmonumenten herzien. In de herziene natuurvisie wordt de realisatie van de natuurbegraafplaats opgenomen.

Natuurmonumenten hanteert voor specifieke natuurdoelen op beheertypeniveau de doelen uit het provinciale Natuurbeheerplan. In bossen streeft Natuurmonumenten naar complete bosgemeenschappen met aandacht voor cultuurhistorische waarden.

Op Landgoed Jachtslot De Mookerheide zijn boomboeketten aanwezig

Het wel of niet actief ingrijpen in de bosontwikkeling is daarmee niet een doel op zich, maar een middel om dit te bereiken. Het natuurbeheer van Natuurmonumenten wordt op de natuurbegraafplaats gecontinueerd. Natuurmonumenten en Natuurbegraafplaats Nederland zullen in nauwe afstemming tussen elkaar beheermaatregelen planmatig uitvoeren.

2.3.2. Visie bosbeheer

De beheerstrategie van Natuurmonumenten op Landgoed Jachtslot De Mookerheide is gericht op een natuurrijk cultuurlandschap en is in lijn met de doelen in het Provinciaal Natuurbeheerplan. Het is onder andere gericht op:

- Streven naar hoge natuurwaarden, behorend bij complete boscossystemen, vertaald naar concrete doelen per bosgebied en bostype;
- bescherming van bijzondere plant- en diersoorten;
- vergroten van het aandeel loofhout;
- bevorderen van natuurlijke verjonging en aanplant van inheemse soorten;
- bevorderen van dynamiek als gevolg van natuurlijke processen;
- behoud van waardevolle cultuurhistorische elementen in combinatie met beleefbaar maken van het bos;
- terugdringen van uitheemse soorten als Douglasspar, Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers;
- behoud en verdere ontwikkeling van het parkbos en lanen;
- behoud en vrijstellen van karakteristieke boomboeketten;
- bevorderen aandeel dood hout;
- ontwikkelen van bosranden met zoom- en mantelvegetaties.

2.3.3. Aanvullende punten kwaliteitstoets 2013

In de kwaliteitstoets van 2013 zijn de volgende actiepunten benoemd voor het beheer in de beheerperiode tot en met 2019:

- meer focus op versnelde omvorming van naaldbos (vooral opstanden Douglasspar);
- bevoordelen inheemse soorten (m.n. inlandse eik);
- behoud aandeel naaldbos in verband met specifieke natuurwaarden (mosses/roofvogels);
- continueren kleinschalige dunningen en vellingen;
- meer open plekken maken en binnen 3 tot 6 dicht laten groeien;
- actief bestrijden verjonging van invasieve soorten zoals Amerikaanse eik, -vogelkers en in mindere mate Douglasspar;
- inplanten van percelen waar grootschalig Amerikaanse eik, Douglasspar en Amerikaanse vogelkers is verwijderd. Assortiment bepalen aan de hand van groeiplaatsomstandigheden en aanplant van boomsoorten met bodemverbeterend strooisel.

2.3.4. Visie cultuurhistorie en recreatie

De visie van Natuurmonumenten op het behoud van cultuurhistorische waarden en recreatieve voorzieningen in natuurgebied Mookerheide, Sint-Jansberg, Rivierduintjes, De Zevenbergen, Koningsven en Heumensoord is met name beschreven in de Natuurvisie van 2001 en concentreert zich op de actiepunten:

- beschermen en beleefbaar maken van cultuurhistorische elementen door opname van bijzondere elementen in een beschreven wandelroute en verdere openstelling van het Jachtslot met park en tuin voor publiek;
- paden zijn zo gesitueerd dat ze bijdragen aan de beleefbaarheid van het bos en aanwezige cultuurhistorische elementen;
- natuurbeheer met extra aandacht voor hagen, houtwallen en solitaire bomen en specifiek voor cultuurhistorisch waardevolle bosbouwrelicten zoals hakhoutstoven, hulststruiken en boomboeketten;
- laanbeheer is gericht op instandhouding en herstel. Indien nodig worden laanbomen gesnoeid en bij uitval van bomen worden nieuwe geplant. De bosrand langs jonge lanen wordt open gehouden zodat de lanen zich goed kunnen ontwikkelen;
- recreatieve zonering, waarbij recreatie in de omgeving van het Jachtslot gestimuleerd wordt en de recreatieve druk rond de Sint-Jansberg wordt verminderd.

Recreatieve zonering

Op hoofdlijnen is de recreatieve zonering van het natuurgebied Mookerheide, Sint-Jansberg, Rivierduintjes, De Zevenbergen, Koningsven en Heumensoord als volgt opgebouwd: Er is een duidelijk onderscheid tussen een recreatieve en natuurgerichte zone met daartussen, wanneer mogelijk, een overgangszone die dient als buffer. De natuurgerichte zone is een kerngebied waar hoge natuurwaarden voorkomen die bijzondere bescherming behoeven. In de recreatieve zone zijn de recreatieve routes en voorzieningen geconcentreerd, zoals parkeerplaatsen, hondenuitrenplaatsen en informatiepanelen. De recreatieve zone ligt in de regel in de directe nabijheid van horeca-gelegenheden.

De Sint-Jansberg is gelegen in de natuurgerichte zone. Het Jachtslot en de natuurbegraafplaats zijn gelegen in de recreatieve zone.

In het kader van de recreatieve zonering van het natuurgebied Mookerheide, Sint-Jansberg, Rivierduintjes, De Zevenbergen, Koningsven en Heumensoord geldt dat het Jachtslot en de directe omgeving verder ontwikkeld worden tot een aantrekkelijke recreatieve poort, waardoor kwetsbare zones dieper in het natuurgebied worden ontlast, waaronder de Sint-Jansberg. De poort moet dienen als concentratiegebied met relevante faciliteiten waardoor bezoekers langer worden vastgehouden en minder diep het natuurgebied ingaan. Natuurbegraven past in de recreatieve zone.

Het natuurgebied Mookerheide, Sint-Jansberg, Rivierduintjes, De Zevenbergen, Koningsven en Heumensoord wordt gekenmerkt door de afwisseling van heideterreinen en bospercelen en de forse hoogteverschillen

2.4. Beleid Natuurbegraven Nederland

Natuurbegraven Nederland realiseert verspreid over Nederland natuurbegraafplaatsen. Dit zijn begraafplaatsen in de natuur waar mensen de ruimte hebben om, met respect voor de natuur, een persoonlijke invulling aan de afscheidsceremonie te geven, waar eeuwigdurende rust gegarandeerd is en waar duurzame aandacht is voor natuurontwikkeling en natuurbehoud. In 2012 is de eerste natuurbegraafplaats van Natuurbegraven Nederland, Heidepol, in Arnhem/Ede geopend (17 hectare).

De wijze waarop natuurbegraven conform Natuurbegraven Nederland wordt vormgegeven wordt hierna aan de hand van een aantal punten uiteengezet.

Natuurbehoud

Met de keuze voor natuurbegraven levert men ook na de dood een bijdrage aan natuurbehoud. Op alle locaties van Natuurbegraven Nederland wordt gestreefd naar een toename van de biodiversiteit en het versterken van ecologische waarden. Om de natuur zo min mogelijk te belasten wordt gebruik gemaakt van houten, vergankelijke gedenktekens. Deze en andere voorwaarden voor een natuurgraf zijn in de huisregels van de natuurbegraafplaats vastgelegd en in het ecologisch werkprotocol opgenomen.

Rust

Het grafrecht wordt notarieel vastgelegd bij het Kadaster. Het bij Natuurbegraven Nederland aangeschafte natuurgraf zal dus nooit worden geruimd, er heerst eeuwige graf rust. Na het vergeven van alle natuurgraven blijven de locaties behouden als opengestelde natuurgebieden. Hierdoor is de natuurbegraafplaats zowel tijdens de gebruiksfase als daarna bereikbaar voor nabestaanden en andere bezoekers van het gebied.

Aanpak locatieontwikkeling

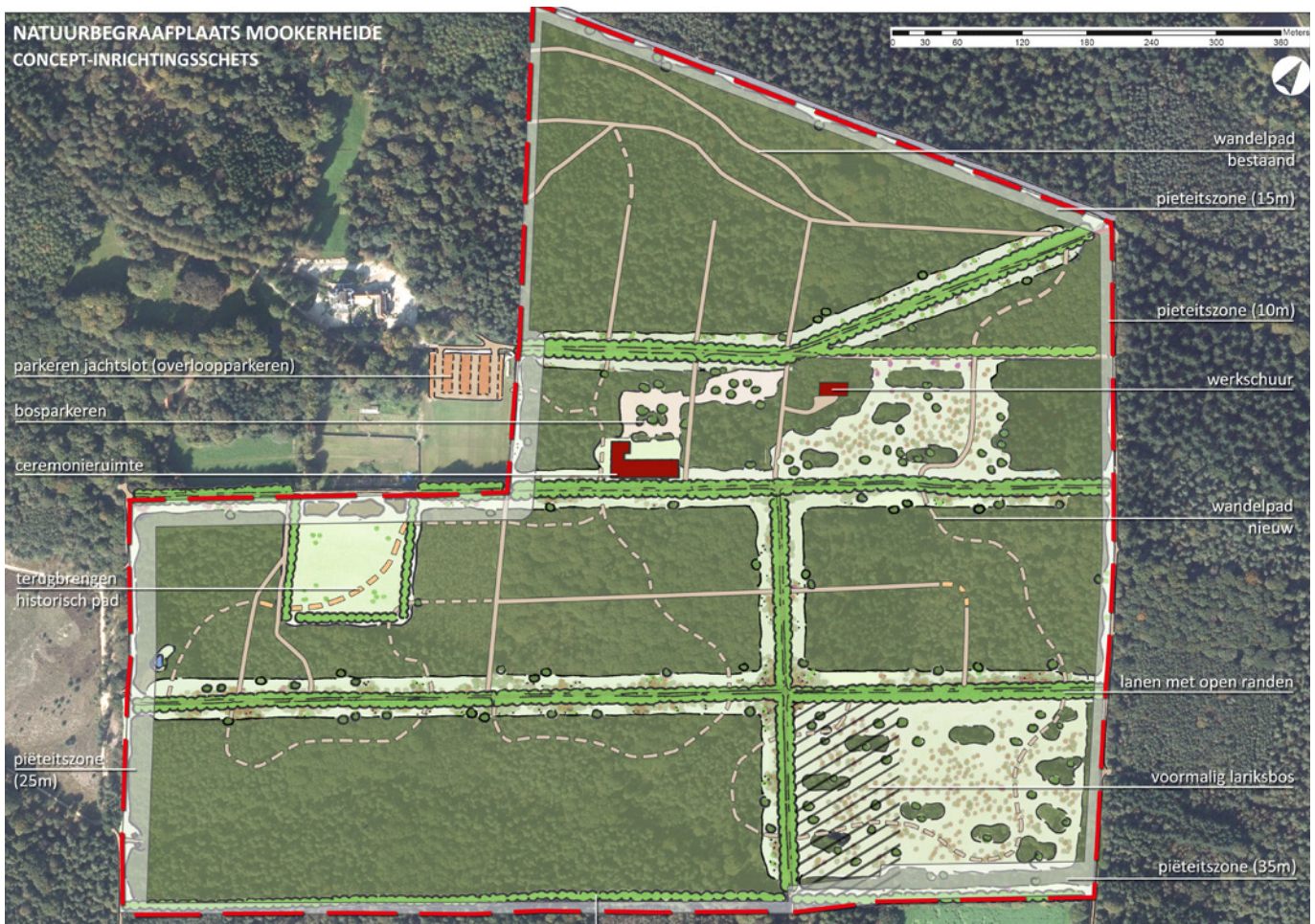
Natuurbegraven Nederland hecht er veel waarde aan dat in alle fasen van de ontwikkeling van een natuurbegraafplaats zorgvuldig gehandeld wordt. Bij de ontwikkeling van een nieuwe natuurbegraafplaats worden belanghebbenden vroegtijdig betrokken (onder andere organisatie van informatieavonden en afstemming met lokale natuurpartijen). Onafhankelijke onderzoeksbureaus worden ingeschakeld om onderzoek te doen naar de ecologische, archeologische en maatschappelijke waarden, waterhuishouding en de verkeerssituatie van de locatie. De uitkomsten van de onderzoeken vormen het kader voor een waardevolle inrichting van de natuurbegraafplaats. Het bestaande landschap is een belangrijke vormgever voor een natuurbegraafplaats. Als er bijzondere natuur- en landschappelijke waarden aanwezig zijn in een gebied, dan zijn deze bij de ingebruikname van de natuurbegraafplaats leidend. Niet-natuurlijke ingrepen staan louter in functie van de natuurbegraafplaats en beperken zich tot de aanleg van een goede halfverharde padenstructuur, halfverharde parkeerplaatsen, een ceremonieruimte/informatieruimte (indien mogelijk in een bestaand gebouw, zoals de 'Stijgbeugel' op locatie Landgoed

Mookerheide) en enkele verrassende elementen zoals een mooie zichtlijn, bijzondere boomgroep of fraaie laan. Er wordt alleen inheemse, gebiedseigen beplanting aangebracht. Ten behoeve van het behoud van ecologische waarden op een natuurbegraafplaats hanteert Natuurbegraven Nederland bij het beheer een ecologisch werkprotocol.

Samenwerking Natuurmonumenten

Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland hebben op woensdag 12 maart 2014 een overeenkomst getekend waarmee de ontwikkeling van natuurbegraafplaatsen in de natuurgebieden van Natuurmonumenten beoogd wordt. Samen gaan Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland natuurbegraafplaatsen in Nederland ontwikkelen. Natuurbegraven Nederland draagt zorg voor de exploitatie van de natuurbegraafplaatsen. Het te voeren natuurbeheer tijdens de gebruiksfase als natuurbegraafplaats wordt opgesteld door Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland en wordt uitgevoerd door Natuurbegraven Nederland. Een natuurbegraafplaats levert een duurzame inkomstenbron voor Natuurmonumenten gedurende de periode van bedrijfsvoering, ongeveer 40-60 jaar. Na deze periode zijn alle graven uitgegeven en verdwijnt de functie natuurbegraafplaats. De functie als natuurgebied blijft behouden.

De ontwikkeling van de natuurbegraafplaats op Landgoed Jachtslot De Mookerheide past binnen de kaders van beleid van Natuurmonumenten en de overheid. Het bestaande beheer van Natuurmonumenten dient als uitgangspunt voor het te voeren beheer op de natuurbegraafplaats. Ook tijdens de gebruiksfase van de natuurbegraafplaats blijft Natuurmonumenten nauw betrokken bij het beheer van de natuurbegraafplaats. De komst van de natuurbegraafplaats geeft een impuls aan het sneller bereiken van de ambities van Natuurmonumenten in het natuurgebied Mookerheide, Sint-Jansberg, Rivierduintjes, De Zevenbergen, Koningsven en Heumensoord, in financiële zin door een afdracht per verkocht graf, maar ook in ecologische zin, door de investering in natuurontwikkelingsmaatregelen.

Inrichtingsschets natuurbegraafplaats Landgoed Jachtslot De Mookerheide

Sfeerbeeld bosparkeerplaats (natuurbegraafplaats Heidepol)

3. Inrichting natuurbegraafplaats

Om goed te kunnen functioneren als natuurbegraafplaats is het nodig een aantal inrichtingsmaatregelen uit te voeren binnen het plangebied:

- het realiseren van een ceremonieruimte/informatie ruimte in bestaande bebouwing;
- het realiseren van een werkschuur van 200m²;
- het realiseren van een halfverharde parkeerplaats met boskarakter;
- de aanleg van 2,8 km halfverharde wandelpaden;
- de omvorming van een lariks-opstand van 1,6 hectare naar een heischraal grasland;
- verwijderen gebouwen en verhardingen Dominicus-complex (circa 20.000m²) en beheer als open plek.

In dit hoofdstuk worden deze inrichtingsmaatregelen behandeld.

3.1. Concept natuurbegraafplaats

Bescherming bestaande waarden

Bij de ingebruikname van de natuurbegraafplaats zijn de instandhouding en verbetering van de hoge cultuurhistorische en ecologische waarden van het gebied leidend. Bij het natuurbegraven wordt met respect omgegaan met deze waarden (realisatie ceremonieruimte in bestaande bebouwing) en wordt aangesloten bij deze waarden (nieuwe paden op cultuurhistorisch waardevolle padenstructuur). Aan Archeologisch Adviesbureau RAAP is gevraagd een document op te stellen met adviezen ter bescherming van de aanwezige cultuurhistorische elementen (Keunen, 2016²). Door Bureau Waardenburg is een natuurtoets opgesteld (Koopman-Van Roon & Hoefsloot, 2016³), waarin aangegeven wordt op welke wijze negatieve effecten op de natuur kunnen worden voorkomen. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft een advies gegeven waarin inzicht wordt gegeven in de gevolgen van de ingreep op de cultuurhistorische waarde van het rijksmonument⁴.

Opbouw en circulatie

Het plangebied voor de natuurbegraafplaats op Landgoed Jachtslot De Mookerheide is visueel gezien opgedeeld in twee delen. Het deel ten noorden van de oprijlaan naar het Jachtslot heeft meer het karakter van een parkbos met slingerende wandelpaden. Het deel ten zuiden van de oprijlaan kan getypeerd worden als een ontginningsbos met een rationeel verkavelingspatroon.

Deze bestaande tweedeling komt terug in het concept van de natuurbegraafplaats.

In het noordelijke deel van het plangebied wordt voor de ontsluiting gebruik gemaakt van de bestaande gebogen, cultuurhistorisch waardevolle padenstructuur, die aansluit bij het parkbos ten noorden van het Jachtslot. Het zuidelijke deel van de natuurbegraafplaats steunt op de rationelere lanenstructuur die aansluit bij de geschiedenis van het gebied als ontginningslandgoed. De bestaande lanen vormen hier de primaire ontsluiting van het gebied en zorgen voor oriëntatiepunten voor bezoekers van de natuurbegraafplaats.

De verbindende factor tussen het noordelijke en zuidelijk deel is het ten dele nieuw aan te leggen rondgaande, halfverharde wandelpad en de 'Stijgbeugel' in het centrum van de natuurbegraafplaats. Het gebouw de 'Stijgbeugel' krijgt een nieuwe functie als ceremonieruimte/informatieruimte. Alle gebouwen van het Dominicus-complex, op de 'Stijgbeugel' na, worden verwijderd. De bestaande parkeerplaats wordt omgevormd tot een 'bosparkeerplaats'. In de nieuw te bouwen veldschuur zal ruimte zijn voor de beheerder. Het Jachtslot maakt geen deel uit van de natuurbegraafplaats. Het blijft zijn horecafunctie behouden en zal hoogstens aanvullend, bijvoorbeeld bij grote uitvaarten, als ceremonieruimte worden gebruikt.

3.2. Inrichtingsmaatregelen

3.2.1. Ceremonieruimte/informatieruimte

Om te kunnen functioneren als natuurbegraafplaats is een voorziening op het terrein nodig van waaruit uitvaarten georganiseerd worden. Hiertoe wordt een van de bestaande gebouwen op het landgoed gebruikt: de 'Stijgbeugel'. Het gebouw zal intern verbouwd worden, zodat het kan dienen als ceremonieruimte/informatieruimte.

De 'Stijgbeugel' valt buiten de monumentenstatus van Landgoed Jachtslot De Mookerheide. Tevens maakt dit deel van het landgoed volgens SB4 (2016⁵) geen wezenlijk onderdeel uit van de cultuurhistorische waarde van de tuin- en parkaanleg. De 'Stijgbeugel' wordt enkel van binnen verbouwd, dus worden hiermee geen ecologische en cultuurhistorische waarden van het landgoed aangetast.

3.2.2. Werkschuur

De werkschuur wordt gebouwd op het terrein van het Dominicus-complex. De werkschuur zal een terughoudend karakter krijgen en heeft een oppervlakte van maximaal 200m². De werkschuur wordt gebruikt voor opslag van materiaal en er zal ruimte zijn voor de beheerder.

2 Keunen, L.J., 2016. Cultuurhistorische quickscan i.v.m. het aanleggen van een natuurbegraafplaats op de Mookerheide (gem. Mook en Middelaar)

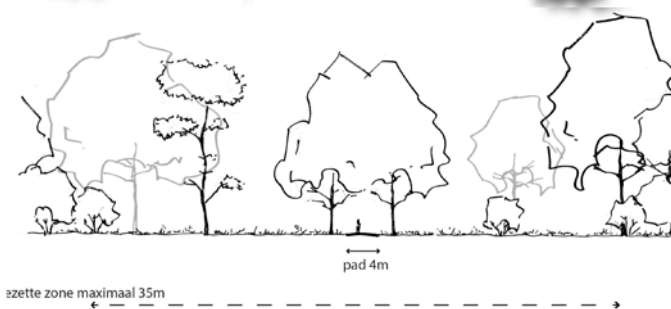
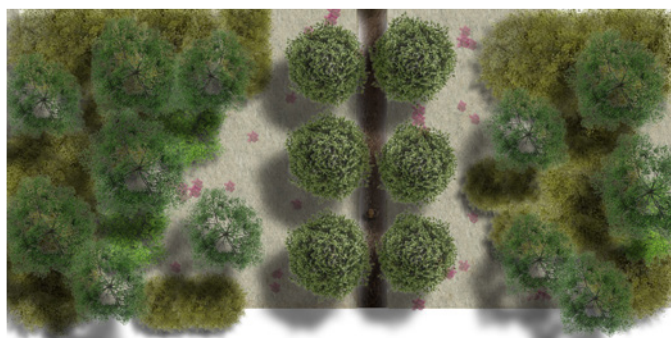
3 Koopman-Van Roon, A.D.G., Hoefsloot, G., 2016. Natuurtoets Natuurbegraafplaats Mookerheide - Toetsing in het kader van de Flora- en faunawet en het Natuurnetwerk Nederland. Bureau Waardenburg bv, Culemborg

4 Van Bers, M., 2016. Memo rijksmonument 522660_vooroverleg planvorming historische tuinaanleg.

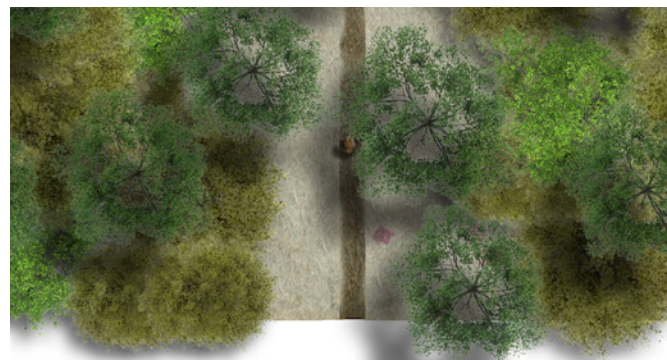
5 SB4, 2016. Tuinhistorische waardestelling Landgoed Jachtslot Mookerheide te Mook

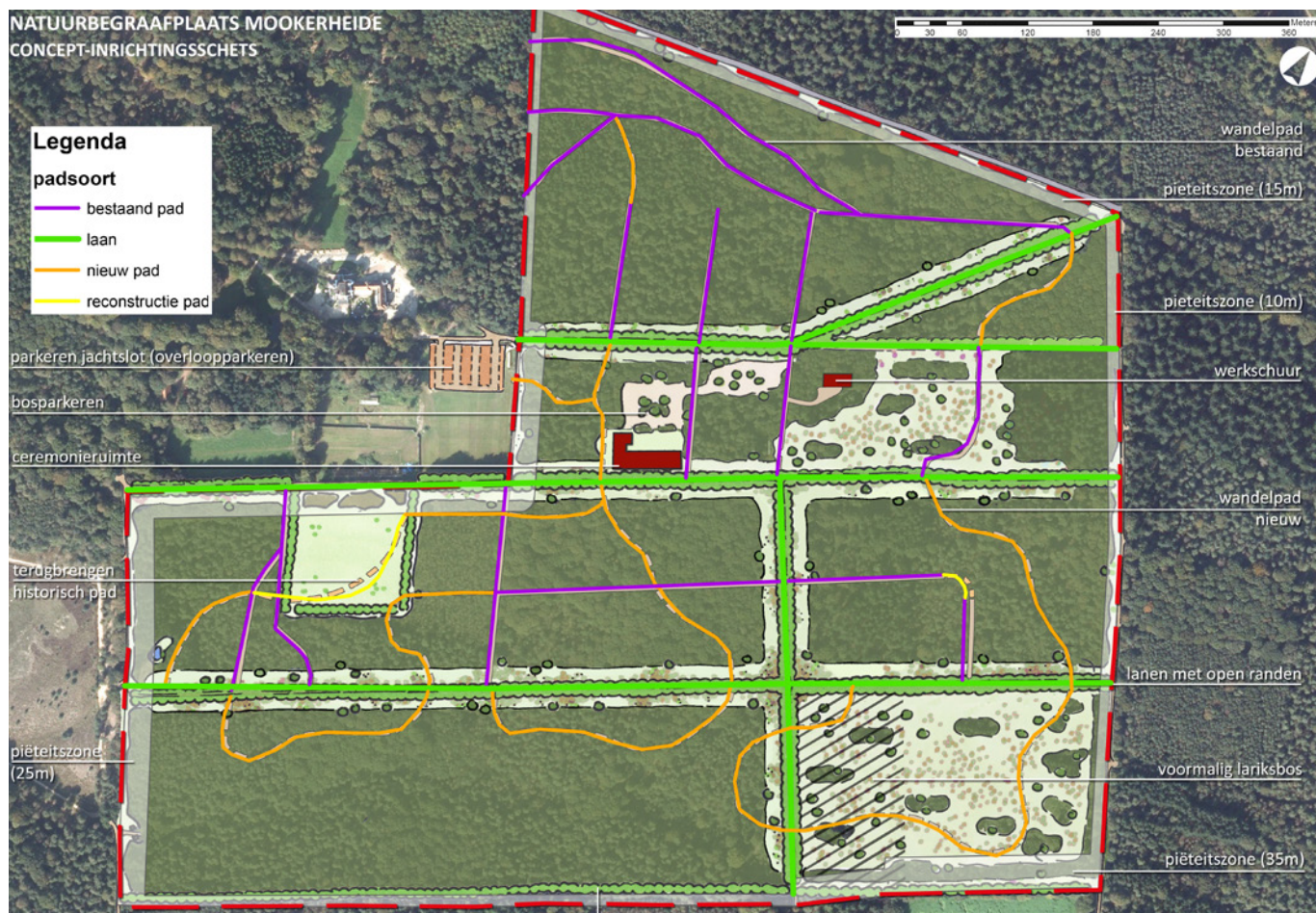
Concept natuurbegraafplaats Landgoed Jachtslot De Mookerheide met de 'Stijgbeugel' als middelpunt en het slingerende wandelpad als verbindende element (indicatieve weergave)

Boven: Doorsnede van vrijgezette laan met heidestroken

Rechts: Doorsnede van halfverhard slingerpad

Padenkaart natuurbegraafplaats Landgoed Jachtslot De Mookerheide met daarop de bestaande en nieuwe paden.

Sferbeeld paden Landgoed Jachtslot De Mookerheide (Bron: Bart van der Aa, Natuurmonumenten)

3.2.3. Realisatie parkeerplaats met boskarakter

De bestaande parkeerplaats wordt omgevormd naar een halfverharde 'bosparkeerplaats' waarin tussen landschappelijke beplanting geparkeerd wordt. Deze zal plaats bieden aan 60 parkeerplaatsen voor auto's en 11 parkeerplaatsen voor de fiets. Deze aantallen zijn gebaseerd op ervaringen op natuurbegraafplaats Heidepol en hiermee wordt voldaan aan het in het verkeersonderzoek van Goudappel Coffeng geadviseerde minimum aantal parkeerplaatsen van 44 (Ratgers, 2017⁶).

3.2.4. Halfverharde padenstructuur

Door het gehele plangebied zal in de vorm van halfverharde slingerende wandelpaden een doorlopende padenstructuur komen te liggen. De paden worden aangelegd met natuurvriendelijk en bij voorkeur gebiedseigen materiaal. Waardevolle cultuurhistorische en ecologische waarden zijn bepalend voor de exacte ligging van de paden. Zo worden bijvoorbeeld geen waardevolle bomen verwijderd voor de aanleg ervan. Het slingerende wandelpad kruist regelmatig één van de lanen, zodat bezoekers niet verdwalen. Er worden in het plangebied in totaal 2,8 kilometer nieuwe halfverharde slingerpaden aangelegd.

In het noordelijke deel van het plangebied vormen de bestaande paden de primaire ontsluitingsstructuur. Deze paden sluiten aan bij de historische lanen- en padenstructuur van het landgoed (SB4, 2010⁷). In het zuidelijke deel is het slingerpad de secundaire ontsluitingsweg, naast de bestaande lanenstructuur. Er is gekozen het droogdal niet recreatief te ontsluiten omdat dit bosperceel deel uitmaakt van een stiltegebied voor reewild en omdat er twee dassenburchten aanwezig zijn.

De halfverharde paden krijgen een beperkte breedte van 2 meter. Hierdoor krijgt de nieuwe padenstructuur een terughoudend karakter en concurreert het niet met de hoofdpadenstructuur (Keunen, 2016). De historische padenstructuur wordt door het nieuwe slingerpad deels hersteld. De bodem in het plangebied bestaat voornamelijk uit grindhoudend zand. Dit is een relatief stevige ondergrond. Hierdoor beperken de inrichtingsmaatregelen zich op de meeste plekken tot het verwijderen van de humus- of strooisellaag en/of het profileren van het pad. Door de beperkte inrichtingsmaatregelen en het gebruik van een ecologisch werkprotocol bij de aanleg ervan worden de wezenlijke kenmerken van het NNN niet aangetast (Koopman-Van Roon & Hoefsloot, 2016).

In totaal wordt 2,8 kilometer bestaande paden zonder cultuurhistorische waarde in het plangebied en in bredere zin in natuurgebied Mookerheide, Sint-Jansberg, Rivierduintjes, De Zevenbergen, Koningsven en Heumensoord opgeheven, zodat de totale lengte aan paden in het gehele natuurgebied gelijk blijft. De aanleg en het opheffen van de paden sluit daarmee aan bij de visie van Natuurmonumenten, waarbij recreatie in de omgeving van het Jachtslot gestimuleerd wordt en de recreatieve druk rond de Sint-Jansberg wordt vermindert.

3.2.5. Omvorming lariks-opstand naar heischraal grasland

Het bestaande grasland in het zuidoosten van het plangebied zal worden vergroot ter plekke van de bestaande lariks-opstand. De lariks-opstand met doormenging van Douglasspar van circa 1,6 hectare zal hiervoor worden verwijderd. Ecologisch waardevolle oude bomen zullen hierbij gespaard blijven. Door een maai- en afvoerbeheer zal op deze plek naar verwachting een heischraal grasland ontstaan.

3.2.6. Verwijderen Dominicus-complex

Alle gebouwen en verhardingen van het Dominicus-complex, op de 'Stijgbeugel' na, worden verwijderd (circa 20.000m²). De open plek die hierdoor ontstaat zal behouden blijven en worden beheerd als een heischraal grasland.

Bestaande lariks-opstand welke om wordt gevormd naar een heischraal grasland

6 Ratgers, R., 2017. Verkeersonderzoek Natuurbegraafplaats 'Landgoed Jachtslot De Mookerheide'. Goudappel Coffeng, Eindhoven

7 SB4, 2010. Plan van aanpak parkbos Jachtslot Mookerheide te Mook, SB4, Wageningen

4. Beheer natuurbegraafplaats

Het natuurbeheer op de natuurbegraafplaats blijft in de toekomst erop gericht de ecologische waarden van het gebied te verhogen en de cultuurhistorische waarden te beschermen en beter zichtbaar te maken. Het beheer op de natuurbegraafplaats valt uiteen in de handeling 'natuurbegraven', de beheermaatregelen die genomen worden ten behoeve van het functioneren van de natuurbegraafplaats en het natuurbeheer.

4.1. Natuurbegraven

In het kader van de functie natuurbegraven worden in een groot deel van het plangebied natuurgraven gerealiseerd. Als borging dat Natuurbegraven een tijdelijke functie betreft en daarmee eindig als actieve natuurbegraafplaats, kiest Natuurbegraven Nederland ervoor om een percentage van 10% als maximum op te nemen in de planregels. Dit houdt in dat maximaal 10% van het gebied met functieaanduiding natuurbegraafplaats daadwerkelijk gebruikt kan worden voor natuurgraven.

Na een aanloop van ca 5 jaar na opening van de natuurbegraafplaats wordt uitgegaan van gemiddeld 250 tot 350 begrafenissen per jaar. De natuurbegraafplaats zal over een periode van 40 tot 60 jaar in gebruik zijn. De natuurbegraafplaats bestaat uit circa 39 hectare bosgebied. De gemiddelde grafelijkheid in het bos is 250 natuurgraven/ha. De grafelijkheid zal binnen het bosgebied gro-

ter of kleiner zijn afhankelijk van de aanwezige of te ontwikkelen natuurwaarden en het daarvoor gevoerde beheer. Het reguliere beheer zoals beschreven in dit inrichtings- en beheerplan is leidend. Zo zullen er bijvoorbeeld in het ene geval geen natuurgraven worden gerealiseerd in een rustgebied voor fauna. In het andere geval kunnen meer graven geplaatst worden omdat er een grotere open plek ontstaat waar natuurgraven passend is, bijvoorbeeld bij groepskap in opstanden van Amerikaanse Eik. In het plangebied ligt, mede door de sloop van het Dominicus-complex, circa 7 ha open grasland. In dit open terrein is de draagkracht van de natuur groter (ca. 650 natuurgraven/ha). Het sturen op natuurdoelen en -kwaliteit gebeurt op basis van het beheerplan en het ecologisch werkprotocol. Om de bescherming van de natuur juridisch te borgen koppelt Natuurbegraven Nederland het beheerplan en het protocol aan de planregels.

Het ecologisch werkprotocol schrijft voor dat een graf alleen gerealiseerd mag worden buiten de kroonprojectie, om het wortelstelsel van bomen niet te beschadigen.

Conform het advies van RAAP (Keunen, 2016) wordt bij het natuurbegraven zorgvuldig omgegaan met aangetroffen cultuurhistorisch waardevolle relictten uit het bosbouwverleden en geïnventariseerde wallen en andere reliëfreliektten.

4.2. Regulier beheer natuurbegraafplaats

Het reguliere beheer van de natuurbegraafplaats zal gericht zijn op een goed onderhoud van de aanwezige padenstructuur, extra terreintoezicht en het regelmatig verwijderen van afval. Bij het beheer van de natuurbegraafplaats wordt zorgvuldig omgegaan met waardevolle cultuurhistorische elementen zoals oude eigendoms- en grenswallen, restanten van hakhout en de historische winningskuilen. Het beheer van de natuurbegraafplaats is kleinschalig van aard. Het grijpt daarom niet in op de natuurontwikkeling (Koopman-Van Roon & Hoefsloot, 2016) en past binnen de doelen van Natuurmonumenten.

In monotone opstanden met hoge boomdichtheid wordt door middel van groepskap het bos omgevormd

In goed-ontwikkelde loofbosopstanden worden nagenoeg geen beheermaatregelen uitgevoerd

4.3. Natuurbeheer

Het natuurbeheer concretiseert het bosbeleid van Natuurmonumenten (2006) en de natuurvisie van Natuurmonumenten (2001 en 2013) en is primair gericht op het versterken van het NNN en het realiseren van de natuurdoelen die gesteld zijn in het provinciale Natuurbeheerplan (zie paragraaf 2.2 en 2.3.). Ook op de natuurbegraafplaats wordt dit beheer in de toekomst voortgezet. De huidige, in het plangebied aanwezige natuurbeheertypen blijven tijdens de gebruiksfase als natuurbegraafplaats als doelstelling behouden. Doordat het plangebied voornamelijk bestaat uit bossen, is het beheer vooral gericht op bosomvorming naar structuurrijke loofbossen.

De komst van de natuurbegraafplaats geeft een impuls aan het sneller bereiken van de ambities van Natuurmonumenten op Landgoed Jachtslot De Mookerheide, door een extra investering in natuurontwikkelingsmaatregelen en de bescherming en het zichtbaar maken van cultuurhistorisch en ecologisch waardevolle elementen. Het natuurbeheer van Natuurmonumenten wordt iedere zes jaar getoetst en zo nodig bijgesteld. Voor de natuurbegraafplaats wordt dezelfde systematiek aangehouden. Hiermee is gegarandeerd dat het natuurbeheer op de natuurbegraafplaats zich richt op het behoud en verdere ontwikkeling van bij het gebied passende natuurwaarden (Koopman-Van Roon & Hoefsloot, 2016).

4.3.1. Bosomvorming

De bospercelen worden omgevormd naar structuurrijke gemengde bossen. In inheemse loofbosopstanden met een lage boomedichtheid wordt nagenoeg niet ingegrepen. Hier worden enkel op kleinschalige wijze gewenste volwassen loofbomen vrijgesteld. De monotone bosopstanden van Amerikaanse eik en naaldbomen met een hoge boomedichtheid worden omgevormd naar structuurrijk loofbos door gedurende een periode van tien jaar met behulp van kleinschalige maatregelen circa 10% van de opstanden te kappen en te verjongen (Siebel, 2016¹). Dit gebeurt normaliter door middel van groepenkap/mozaiekbeheer met aanvullend reguliere dunningen. Open plekken ten behoeve van deze vorm van bosomvorming hebben idealiter een omvang van circa 1500m² (Siebel, 2016). Deze oppervlakte is in overeenstemming met regelgeving uit de provinciale Omgevingsverordening (2014). Markante loofbomen die kunnen dienen als zaadbron worden hierbij gespaard. Open plekken groeien binnen drie tot zes jaar spontaan dicht of worden beplant met autochtoon plantmateriaal van zomer- en winterse eiken en beuk, maar ook met soorten die een bodemverbeterende werking hebben zoals winterlinde, hazelaar en wilde lijsterbes.

Het aandeel dode bomen wordt verhoogd tot minimaal 10 dode of stervende (staande of liggende) bomen met een diameter van 30cm of meer per hectare.

Er wordt enkel gewerkt met lichte bosmachines en volgens een ecologisch werkprotocol, om negatieve effecten op de vegetatie zoveel mogelijk te voorkomen.

4.3.2. Bosrandenbeheer

Onder bosrandenbeheer wordt het creëren van structuurrijke bosranden met een geleidelijke overgang van open naar gesloten terrein bedoeld. Dit gebeurt door de ontwikkeling van zoom- en mantelvegetaties door eens in de 2-10 jaar het maaien en afzetten van houtige beplanting. Door te variëren in beheerintensiteit wordt een gradiënt gecreëerd vanaf de open plek (intensief beheer) tot in het bos (extensief beheer) met grote verschillen in licht- en warmteverhoudingen, verticale structuur en voorkomen van verschillende plantensoorten.

4.3.3. Bescherming en beleefbaar maken van cultuurhistorische elementen

Cultuurhistorisch waardevolle bosbouwrelicten zoals hakhoutstoven, hulststruiken en boomboeketten worden beschermd. Cultuurhistorisch waardevolle grindwinningskuilen worden opslagvrij gemaakt, voor een verbeterde zichtbaarheid en beleefbaarheid.

4.3.4. Vrijzetten van bestaande lanen

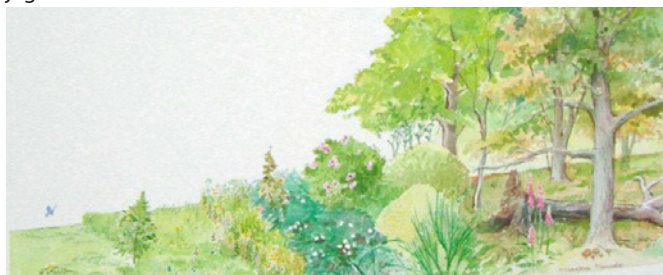
De lanen in het plangebied worden aan weerszijden voorzien van brede open stroken. Dit zorgt voor een goede kroonontwikkeling en is gunstig voor de bevordering van de biodiversiteit in het gebied (Koopman-Van Roon & Hoefsloot, 2016). In aanvulling hierop zal de bestaande oprijlaan die vanuit het oosten naar het jachtslot voert zelf en de laanbeplanting erlangs worden hersteld. De verharde weg zal hierdoor een kwalitatief hoogwaardigere uitstraling krijgen (Keunen, 2016).

4.3.5. Overige natuurbeheermaatregelen

De bestaande en nog te ontwikkelen graslanden worden beheerd door middel van een extensief maaibeheer (eenmaal per jaar met afvoeren maaisel), inclusief bosrandenbeheer voor geleidelijke overgangen naar de aanliggende bospercelen.

Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland voeren onderzoek uit naar de oorzaken van eikensterfte en het versterken van de vitaliteit van inlandse eiken, in combinatie met monitoring/onderzoek naar de verbetering van de bodemkwaliteit door natuurbegraven (Siebel, 2016).

Op de natuurbegraafplaats wordt niet gejaagd. Dit is in lijn met de Wet natuurbescherming, die het verbiedt op begraafplaatsen te jagen.

Visualisatie bosrandenbeheer met mantel-zoom vegetaties

¹ Siebel, H. 2016, boscologo Natuurmonumenten

5. Samenvatting

Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland realiseren op Landgoed Jachtslot De Mookerheide een natuurbegraafplaats. Naast het aanleggen van natuurgraven worden er op de natuurbegraafplaats enkele inrichtings- en beheermaatregelen uitgevoerd, te weten:

- het realiseren van een ceremonieruimte/informatie ruimte in bestaande bebouwing;
- het realiseren van een werkschuur van 200m²;
- het realiseren van een halfverharde parkeerplaats met boskarakter;
- de aanleg van 2,8 kilometer halfverharde wandelpaden;
- de omvorming van een larks-opstand van 1,6 hectare naar een heischraal grasland;
- verwijderen gebouwen en verhardingen Dominicus-complex (circa 20.000m²) en beheer als open plek;
- regulier beheer natuurbegraafplaats (waaronder afval opruimen en paden schoon maken);
- natuurbeheer (bosvormingsmaatregelen, bosranden beheer, bescherming en beter beleefbaar maken van cultuurhistorische elementen, vrijzetten bestaande lanen, maai- en afvoerbeheer).

In de natuurtoets wordt geconcludeerd dat de plannen voor de natuurbegraafplaats de ontwikkeling en versterking van de wezenlijke waarden en kenmerken in de Goudgroene en de kwaliteiten in de Bronsgroene natuurzone niet in de weg staan.

5.1. Inrichting

De inrichtingsmaatregelen passen binnen de cultuurhistorische en ecologische kaders die gesteld zijn door de overheid en Natuurmonumenten voor Landgoed Jachtslot De Mookerheide.

De ceremonieruimte/informatieruimte wordt gerealiseerd in het bestaande gebouw de 'Stijgbeugel', gelegen op het Dominicus-complex. Dit gebied maakt geen deel uit van het deel van Landgoed Jachtslot De Mookerheide met Rijksmonumentale status. De 'Stijgbeugel' wordt alleen intern verbouwd, waardoor er geen invloed is op de cultuurhistorische en natuurwaarden van het gebied. De werkschuur wordt gebouwd op het terrein van het Dominicus-complex.

Er wordt een halfverharde parkeerplaats met boskarakter gerealiseerd die plaats biedt voor 60 auto's. Er worden geen effecten op de cultuurhistorische en ecologische waarden verwacht.

De nieuwe halfverharde wandelpaden zullen een terughoudend karakter hebben, zodat ze ondergeschikt blijven aan de hoofdpadenstructuur. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de bestaande cultuurhistorisch waardevolle paden- en lanenstructuur. De totale lengte aan paden in het gehele natuurgebied Mookerheide, Sint-Jansberg, Rivierduintjes, De Zevenbergen, Koningsven en Heumensoord blijft gelijk. Dit sluit aan bij de visie van Natuurmonumenten, waarbij recreatie in de omgeving van het Jachtslot gestimuleerd wordt en de recreatieve druk rond de Sint-Jansberg wordt verminderd.

De gebouwen en andere infrastructuur op het Dominicus-complex worden verwijderd. Het gebied wordt beheerd als een grote open plek.

5.2. Beheer

Bij het delven van natuurgraven wordt zorgvuldig gewerkt volgens een ecologisch werkprotocol, zodat geen schade aan bomen, cultuurhistorisch waardevolle relicten en kwetsbare habitats optreedt.

Het reguliere beheer van de natuurbegraafplaats zal gericht zijn op een goed onderhoud van de aanwezige padenstructuur, extra terreintoezicht en het regelmatig verwijderen van afval. Het grijpt niet in op de natuurontwikkeling en past binnen de doelen van Natuurmonumenten.

Het natuurbeheer op de natuurbegraafplaats blijft gericht op beschermen van natuur, het versterken van het NNN en het realiseren van de natuurdoelen die gesteld zijn door Natuurmonumenten en die genoemd zijn in het provinciale Natuurbeheerplan.